

Фото на обкладинці зроблене в Києві 2 березня 2022 року
Михайлом Палінчаком

Дизайнер обкладинки Нікіта Тітов

Усі права застережені

В'ятрович В. М.

В96 Наша столітня. Короткі нариси про довгу війну / В'ятрович В. М. — Харків : Вид-во «Ранок», 2023. — 256 с. — (Серія «HISTORY»).

ISBN 978-617-09-8110-3

На сторінках цієї книжки ви прочитаєте розповідь про війну, яка розгортається у вас на очах, але почалась задовго до вашого народження. І ці думки про наше минуле й сьогодення озвучені не із затишного кабінету за сотні кілометрів від війни, а із самісінького її виру, і тому, напевне, звучатимуть голосніше і переконливіше.

45 розділів, 45 життєво важливих уроків історії, які ми маєм засвоїти.

Автор Володимир В'ятрович, історик, коло наукових інтересів якого — український визвольний рух.

УДК 82-94

Суспільно-політичне видання
Серія «HISTORY»

В'ятрович Володимир Михайлович

Наша столітня.

Короткі нариси про довгу війну

Головна редакторка *Г. К. Булгакова*

Провідна редакторка *К. В. Новак*

Редакторка *О. В. Шарговська*

Технічний редактор *А. О. Цибань*

Художня редакторка *Т. О. Волошина*

Гуртовим покупцям звертатися: тел.: (057) 727-70-77; skadi-rc.com

Споживачам звертатися: тел.: (057) 727-70-90; (067) 546-53-73

knigoland.com.ua

HE1698004U. Підписано до друку 07.02.2023.

Формат 60х90/16. Папір крейдований.

Гарнітура IBM Plex. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 16.

ТОВ Видавництво «Ранок»,

вул. Космічна, 21А, Харків, 61145.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7548 від 16.12.2021.

E-mail: office@ranok.com.ua

Тел.: (057) 701-11-22.

Разом дбаємо
про екологію та здоров'я

ISBN 978-617-09-8110-3

© В'ятрович В. М., текст, 2022

© Тітов М. В., ілюстрації, 2023

© ТОВ Видавництво «Ранок», 2023

ВСТУП. У ВИРІ ІСТОРІЇ

Ця війна почалася не 24 лютого 2022 року. Проте саме того дня вона увірвалася в життя мільйонів українців, розділивши його на «до» і «після». Хай яке різне те «після» — байдужих не лишилося. Ані серед тих, хто змушений був покинути дім чи країну, ані серед тих, хто опинився під бомбами чи в окупації, ані серед тих, хто взяв до рук зброю, ані серед тих, хто присвятив життя допомозі захисникам.

Життя мільйонів змінилося, життя тисяч обірвалося.

f 25.02

Порвана струна

Я назавжди запам'ятав ту мить, коли почалася війна. Прокинувся десь о четвертій, саме, як виявилось згодом, коли виступав Путін. Примусив себе не заглядати в телефон, як робив усі попередні ночі. Треба було бодай трохи виспатися перед важким днем. Я тоді й гадки не мав, наскільки важким. Покрутився в ліжку і майже заснув. Та сон урвало звуком, якого раніше я ніколи не чув. Глибоким і різким, ніби порвалася величезна струна. Аж у животі зрезонувало. Здається, то була крилата ракета. Звук такий незвичний, що не лишав сумніву: сталося щось нечуване. За кілька секунд у чаті друзів прочитав одне слово: «почалася». Тим словом розбудив дружину. Вона й у напівсні зрозуміла все, навіть не довелося вимовляти «війна».

Напевне, цей звук таким був не лише через ракету. Це обірвалася внутрішня струна страху, яка натягувалася протягом кількох місяців напруженого очікування та погроз. Війна почалася, страх щез. Далі — боротьба.

Життя в буремні часи для історика — надзвичайна нагода зрозуміти, як назрівають колосальні зміни в суспільстві, породжуючи шалений вир. Опинившись у цій круговерті, намагати́ся розгледіти таємні коліщатка, що змушують її рухатися саме в цьому напрямку й темпі. Жити в такий час для українського історика — це ще й нагода побачити на власні очі те, через що проходили наші предки. Бо українське суспільство замало знає про своє минуле, відтак історія, як сувора вчителька життя, знову і знову повторює незасвоєні уроки. Тому історик в українських реаліях — трохи пророк: він бачить лихо, що насувається, каже про це іншим і залишається непочутим.

Уся українська історія — це попередження: війни не можна було уникнути, вона, на жаль, не могла бути іншою. Наша нескінченна й не почута ні світом, ні подекуди нами самими історія — про спроби Росії поглинути Україну, розчинити українців, про страшні зусилля, якими наші північно-східні сусіди намагалися це робити ще з часів руйнування Батурина в 1708 році до знищених Ірпеня, Бучі та Маріуполя в наші дні. Від початку творення Російської імперії до її ганебного кінця.

Як історик я намагався пояснити землякам те, що вони бачать, крізь призму того, що пережили наші предки. Намагався спонукати їх фіксувати побачене й пережите, щоб залишити ці унікальні пережиття нащадкам як нашу історію,

наш досвід, щоб він став для них корисним і допоміг не повторювати помилок пращурів. Як батько, син, чоловік я намагався рятувати свою родину. Як політик брав участь в ухваленні важливих і, сподіваюся, правильних для країни рішень. Як громадянин узяв до рук зброю, долучився до лав територіальної оборони, щоб не пустити ворога в Київ. Усі ці функції довелося виконувати паралельно, майже водночас, що, звісно, було дуже важко. А з іншого боку, кожна іпостась посилювала одна одну.

Я розумів усіх українців, яких війна розлучила з рідними: зі своїми попрощався вранці 24 лютого. Дружина, син і мати поїхали на захід країни, я помчав із нашого дому у Ворзелі в Київ. Вони щасливо доїхали до Львова, я взяв участь у засіданні парламенту, де всі присутні депутати проголосували за введення воєнного стану. Тим часом рідний Ворзель спершу обстріляли, а незабаром окупували росіяни. У нашому містечку, у сусідніх Бучі й Ірпені лишилося чимало людей. Дехто не зміг вчасно виїхати, дехто не захотів, не розуміючи, яку загрозу несе в їхній дім Росія. Бракувало історичних знань. Дехто заплатив за це незнання найдорожчим — власним життям чи життям близьких.

 03.03

Парламент працює. Ухвалено важливі законодавчі акти — про мобілізацію, про колабораціонізм, про інформаційну агресію, про мародерство, про конфіскацію майна Росії. Цей день — один з найкращих в історії цього скликання Верховної Ради. Сильно, швидко, монолітно на зміцнення обороноздатності України.

Я засідав у Верховній Раді і працював у Комітеті гуманітарної та інформаційної політики, де розробляли важливі закони, що захищали Україну, зокрема від інформаційної агресії. Чергував на блокпостах на околицях Києва (біля ТРЦ «Лавина мол», де тиждень тому ходили із сином на мультитик, а тепер там була передова). Навчався — знову, через 20 років — стріляти з автомата Калашникова (старшого за мене, 1971 року випуску). Мої фото з лютого-березня можуть ілюструвати еволюцію захисника Києва того часу: від цивільного партизана, у якого від військового лише зброя, до цілком спорядженого (зусиллями волонтерів) вояка територіальної оборони.

f 25.02

Друзі! Слово-маркер: паляниця. Диверсанти не можуть його вимовити.

Мова — наша зброя.

Тут, у 206 батальйоні, я зустрів багато друзів і знайомих ще з часів Помаранчевої революції та Євромайдану. Набув чимало нових чудових друзів. Відчув, що означає братерство по зброї, і краще зрозумів тих, про кого писав як історик — борців за свободу минулого століття.

З іншого боку, перебування в лавах захисників допомагало мені як історику говорити не лише точніше, ближче до реальності, але й для ширшої аудиторії. Пояснення сьогодення крізь призму минулого, озвучені не із затишного кабінету за сотні кілометрів від війни, а із самісінького її виру, звучали напевне таки голосніше і переконливіше.

Я публікував по кілька дописів у фейсбуці щодня, користуючись тим, що маю там доволі численну аудиторію. Намагався інформувати про події в Києві, свідком яких був сам, події в Україні та світі. Часто написане мало на меті просто підтримати інших.

f 28.02

Буття (українське)

«І був вечір, і був ранок, день п'ятий. Українці продовжували захищати свою землю від ворога. І побачив Бог, що добре воно, і благословив їх. Тримаймося!»

Пізно увечері завершував свою інформаційну активність побажанням нудної ночі. Хоч іноді ці слова писав під канонаду артилерії.

f 15.03

Ритуал

Комусь більше до вподоби мої вранішні дописи про «Буття українське», комусь — побажання нудної ночі. Але річ не в їхньому змісті (вечірній — це лише повторювана фраза), я розумію, що найцінніше в них — регулярність, поява щоранку й щовечора. Саме цей темп надає бодай якогось порядку в безпросвітному хаосі реальності. Повторюваність — основа ритуалу. Тому писатиму. А ви читайте. Хай це буде нашим ритуалом нормальності, який наближає перемогу.

Я читав дописи інших, бачив, як, крім щирих слів, іноді ширяться брехня, що провокує паніку. Як у цьому беруть участь не лише професійні провокатори, а й звичайні не-обізнані люди, поширюючи неперевірену інформацію. Тому намагався допомогти відрізнити правду від брехні, послуго-вуючись історичним інструментарієм.

f 05.03

Перший закон історика для кожного — перевіряйте джерело інформації. Чи ця інформація походить від очевидця, чи переповідається почуте від когось іншого. Чи емоційний стан інформатора не впливає на точність опису. Звіряйте час отримання інформації з часом, про який у ній ідеться — навіть повідомлення з релевантного джерела може втратити актуальність. Іноді від точності інформації залежить життя людей.

Через соціальну мережу я спонукав усіх записувати й публікувати спогади під хештегом #війназанезалежність, сподіваючись, що колись ці записи стануть ще одним джерелом для відтворення нашого життя та боротьби істориками майбутнього.

f 24.02

Шановні читачі мого фб! Вас уже дуже багато — понад 102 тисячі. Кожен з вас може не лише читати, а ще й писати (багато хто саме це й робить). Ми опинились у вирі історії. Тут водночас і цікаво, і небезпечно. Зафіксуймо ці дні для нащадків. Записуйте кожен свої враження та пережиття від

побаченого. Робіть це щоденно, будьте точні й відверті. Потім, після перемоги, коли ми відтворюватимемо деталі цієї війни за незалежність, це стане важливим джерелом. Якщо хочете, публікуйте свої записи під хештегом #війназанезалежність. Або просто зберігайте їх як нотатки в телефонах чи записниках. Наперед вдячний кожному від імені майбутніх істориків.

Наживо й онлайн я спілкувався з українськими та іноземними журналістами. З другими доводилося постійно спростовувати стереотипні уявлення про Україну, її сьогодення й минуле, сформовані десятиліттями російської пропаганди. Їх страшенно дивувала заповзятість українців у війні, рішучість і здатність чинити спротив агресору. Тож я розповідав їм, що це не випадковий порив, не унікальна, щойно набута особливість саме нашого покоління. Не коритися ворогу — успадкована від предків риса, що червоною ниткою снується крізь усю нашу не знану, на жаль, у світі історію.

Врешті вирішив систематизувати хаотичну інформаційну активність у відеоблог «Вир історії», який започаткував 22 березня.

f 22.03

Шановні друзі!

Триває війна на полях бою та в інформаційному просторі. У другій площині моя зброя — це інформаційні канали та соцмережі. Тому започаткував свій ютуб-канал. Заходьте, підписуйтеся, поширюйте відеоконтент про війну в минулому і тепер.